

**Streszczenie rozprawy doktorskiej Polycarpa Opio zatytułowanej:
*Najświętsza Maryja Panna jako wzór cnót moralnych w świetle nauczania
papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka***

Mariologia jest dziedziną teologii, która jest dość obszerna i przedstawia całokształt relacji Maryi do Jezusa, czyli Maryi jako Matki Boga i jako Matki Kościoła. Także dotyczy studiowania Biblii z dużą ilością świadectw i fragmentów zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu na temat roli i znaczenia Maryi. Jest także wielu ojców Kościoła, którzy przedstawili swoje refleksje na temat pobożności maryjnej, jak między innymi św. Ignacy z Antiochii, Orygenes z Aleksandrii czy św. Tomasz z Akwinu. Poza tym jest też kilku badaczy, którzy przedstawiali postać Maryi jako wzór moralności i cnót, tacy jak: Fastiggi Robert L, Model wiernej miłości (2015), Marek Kluz, Mary as Model of Faith i Moral Life (2018), Pablo Blanco-Sarto i Marcin Stanisław Lech, Matka Nadziei. Maria z Nazaretu w dialogu anglikańsko-rzymskokatolickim (2020). Wielu papieży w historii również dzieliło się swoimi spostrzeżeniami na temat cnót Maryi, jak papież Pius XII, Ad Caeli Reginam (1954), papież Paweł VI, Marialis Cultus (1974), Jan Paweł II, Redemptoris Mater (1989). Podane powyżej przykłady wymownie świadczą o ważności badań nad pobożnością maryjną.

Należy podkreślić, że brakuje opracowań czy studiów, które przedstawiałyby Najświętszą Maryję Pannę jako wzór cnót moralnych w twórczości papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Dlatego w rozprawie doktorskiej pt.: *Najświętsza Maryja Panna jako wzór cnót moralnych w świetle nauczania papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka* podjęto badania nad problematyką cnót Maryi w perspektywie Biblii, nauczania i tradycji Kościoła katolickiego z uwzględnieniem refleksji trzech papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka.

W pięciu rozdziałach rozprawy skupiono się na Maryi jako wzorze cnót moralnych. Należy podkreślić, że „Wzorując się na Maryi, człowiek uczy się posłuszeństwa Bogu na drodze wiary i odnajduje wartości, które prowadzą go drogami chrześcijańskiego życia moralnego”. Z kolei *Katechizm Kościoła Katolickiego* w opisie cnót uczy: „Cokolwiek jest prawdziwe, co godne, co sprawiedliwe, co czyste, co miłe, co łaskawe, jeśli jest jakaś doskonałość, jeśli jest coś godnego pochwały, pomyśl o tych rzeczach. Dlatego ważne jest, aby

patrzeć na Maryję jako na wzór cnót moralnych, które powinny powodować przemianę moralną”. Dlatego rodzi się pytanie: Jakie są główne wyzwania moralne na świecie, które dotyczą ludzkość i w jaki sposób cnoty Maryi dają możliwość ich przezwyciężenia? To pytanie jest powiązane ze sformułowaniem problemu badawczego niniejszego doktoratu. Jednocześnie ukazuje główne wyzwania stojące przed światem i wskazuje postać Maryi jako wzór moralny. Trudno nie dostrzec różne trudności współczesnego świata, takie jak: zmiany klimatyczne, bezrobocie, wojny domowe, złe zarządzanie, korupcja, choroby czy pijaństwo. Istnieją również problemy, które dotyczą rodziny, takie jak; nieodpowiedzialne rodzicielstwo, okrucieństwo w rodzinie, ubóstwo, rozwody, amoralny rodzinny styl życia i inne. Poza tym sam Kościół katolicki zmagają się z kryzysami takimi jak: kwestie seksualne, między innymi pedofilia, domaganie się święcenia kobiet, akceptacji związków homoseksualnych oraz konflikty religijne.

Najświętsza Maryja Panna w obliczu przedstawionego powyżej kryzysu może być wzorem dla rodzin, ponieważ jako Matka Jezusa potrafiła w sposób odpowiedzialny sprawować opiekę nad Jezusem od chwili poczęcia. Towarzyszyła mu przez całe życie, ucząc go odpowiedzialnej postawy moralnej. Poza tym współpracowała z Józefem w wychowaniu Jezusa, była żoną wspólnie budującą rodzinę, czyniąc ją miejscem rozwoju i kształtowania cnót. Maryja potrafiła słuchać głosu Boga i stosować się do Jego wskazówek. Co więcej, wiara Marii sprawiła, że pozostała oddana Bogu, zachowując czystość i dziewictwo.

W niniejszej pracy badawczej, skorzystano ze źródeł uznanych przez Kościół katolicki. Źródła te zawierają wystarczające treści i materiały na temat cnót Maryi i odnoszą je konkretnie do moralności. Na przykład teologiczne i doktrynalne aspekty opracowań wywodzą się z nauczania Kościoła zawartego w Katechizmie Kościoła Katolickiego, opublikowanym w 2006 roku. Podaje on zarówno definicje jak i rozumienie cnót Maryi. Przekaz został poparty tekstami biblijnymi oraz stosownymi komentarzami.

Oprócz dokumentów Kościoła katolickiego w literaturze odnajdujemy „Siedem cnót” Sheena Fultona Johna, opublikowane w 1940 r. W powyższym dziele rozważa się siedem cnót identycznych z cnotami Maryi, którymi są: męstwo, nadzieja, roztropność, wiara, wstrzeźliwość, sprawiedliwość i miłość. To na nich cnoty Maryi są umiejętnie wyjaśnione jako modele moralności.

Także Św. Alfons Liguori, doktor Kościoła w swojej pracy pt. *Theologia Moralis Moral Theology*, Tom I, Books I-III, *On Conscience, Law, Sin and Virtue*, przeł. Ryan Grant, Mechlin,

2017 szczegółowo przedstawił cnoty Maryi, a konkretnie ukazał jej wiarę jako warunek budowania moralności. Inną kluczową dla tych badań jest książka autorstwa Tomasza a Kempis, zatytułowana „Naśladowanie Maryi”, opublikowana w 1948 r. Odzwierciedla ona różne tajemnice życia Maryi oraz to, w jaki sposób są one wzorami moralności i duchowości.

Autor rozprawy zapoznawał się także z artykułem Maryja wzorem wiary i życia moralnego współczesnych uczniów Chrystusa autorstwa Marka Kluza opublikowanym w czasopiśmie *Osoba i wyzwania*, tom 8 (2018) nr 1, s. 155-170. Artykuł ten jasno wskazuje na cnoty Maryi, które wpłynęły na moralność uczniów czasów współczesnych.

Oprócz powyższego istnieje kilka encyklik papieskich, które odegrały tak duże znaczenie w tym badaniu, jak np.: *Redemptoris Mater* (1987) Jana Pawła II, *Spe Salvi* (2007) Benedykta XVI i *Lumen Fidei* (2013) Franciszka.

Podsumowując, w rozprawie kładziono nacisk nie tylko na podstawy biblijne, ale odwoływano się do nauczania Magisterium Kościoła, biorąc pod uwagę postać Maryi jako wzoru cnót moralnych, prezentowanych w różnych artykułach i czasopismach.

W niniejszej rozprawie omówiono specyfikę nauczania trzech ostatnich papieży na temat cnót Maryi oraz wskazano na podobieństwa i różnice w ich nauczaniu. Aby osiągnąć powyższy cel, autor postawił m.in. następujące pytania badawcze:

- a) Jakie znaczenie ma postawa Maryi jako wzoru moralności dla współczesnego świata?
- b) Jakie są podstawy biblijne na temat cnót Maryi?
- c) Czy papież Jan Paweł II potwierdził potrzebę naśladowania Maryi jako wzoru cnót moralnych?
- d) W jaki sposób Papież Benedykt XVI odzwierciedlił w swoim nauczaniu potrzebę przyjęcia cnót Maryi jako drogi do przemiany moralnej?
- e) Jakie są niektóre wyzwania moralne współczesności i jak papież Franciszek powiązał cnoty Maryi z odpowiedzią na nie?
- f) Jakie są podobieństwa i różnice w nauczaniu wybranych papieży na temat Maryi jako wzoru cnót moralnych?

Poszukiwanie odpowiedzi na powyższe pytania oraz wnioski zostały zaprezentowane w niniejszej pracy badawczej.

Rozprawa podzielona została na pięć rozdziałów. Rozdział pierwszy dotyczy wizji cnót Maryi na tle Biblii, tradycji i dokumentów Kościoła katolickiego. Rozdział ten jest podzielony na kilka części. Pierwszy podrozdział wyjaśnia pojęcie cnoty moralnej w różnych naukowych perspektywach, a drugi podrozdział omawia cnoty Maryi w świetle Biblii (zarówno w Starym, jak i Nowym Testamencie). Czerpiąc z tej inspiracji, Maryja jest uznawana za wybitną postać w Biblii i w tradycji Kościoła ze względu na powierzone jej macierzyństwo jako matki Jezusa, Syna Bożego, a także ze względu na zidentyfikowane cnoty. Należy zauważyć, że Maryja była zapowiadana już w Starym Testamencie w postaciach niektórych kobiet, takich jak Ewa. Maryja znalazła się w centrum uwagi od chwili, gdy ukazał się jej anioł Gabriel i objawił orędzie o jej poczęciu i obnażeniu Jezusa, Syna Bożego. Następnie trzeci podrozdział odnosi się do cnót maryjnych w świetle tradycji Kościoła katolickiego. Zatem autor nawiązuje też do nauczania pierwszych Ojców Kościoła na temat cnót Maryi. Już sobory i ojcowie wczesnego Kościoła przedstawiali szczególne cechy Najświętszej Maryi Panny, które czyniły ją kobietą wyjątkową, godną bycia Matką Boga. Bronili i propagowali nauczanie Kościoła katolickiego w odniesieniu do natury Najświętszej Maryi Panny w przeciwieństwie do niektórych nauk heretyckich. Na przykład Sobór w Efezie (431 r.) odpowiedział na herezję, która odmawiała Najświętszej Maryi Pannie jako „Nosicielki Boga” (Theotokos), a sobór uznał Maryję za Theotokos, Matkę Boga. Poza tym ojcowie Kościoła eksponowali cnoty Maryi. Na przykład Ireneusz (189 r. n.e.) utożsamiał Marię z cnotą posłuszeństwa, co wynikało z przyjęcia tekstu biblijnego, w którym Maryja przyjęła wolę Pana. To dzięki jej posłuszeństwu został złamany skutek grzechu wywołany nieposłuszeństwem Ewy. Także Tertulian (210 r.) nauczał, że Maryja jest dziewicą, która rodzi życie. Z kolei Orygenes z Aleksandrii (184-254) dał podobne świadectwo maryjne, potwierdzając wieczne dziewictwo Maryi i to, że zachowała czystość przez całe życie. Odrzucił pogląd heretyków, którzy wierzyli, że Maria współżyła z Józefem po porodzie. Powyższe tematy stanowią historyczną i biblijną podstawę cnót Maryi oraz pokazują ich związek z nauką Kościoła katolickiego. Rozdział ten jest dość ważny dla stworzenia podstaw wszelkich studiów teologicznych na temat Maryi jako wzoru cnót moralnych.

Rozdział drugi rozprawy nosi tytuł: *Maryja wzorem cnót według Jana Pawła II*. W rozdziale tym przybliżone zostało życie i osobowość papieża Jana Pawła II, a także cechy jego pobożności maryjnej oraz jego przemyślenia na temat cnót Maryi na podstawie zebranych dokumentów i wypowiedzi. Rozdział został podzielony na pięć podrozdziałów. Pierwszy jest wprowadzeniem w historię pobożności maryjnej Jana Pawła II. Część druga przedstawia rozumienie cnót Maryi w świetle doświadczeń życiowych Jana Pawła II, podrozdział trzeci z

kolei dotyczy oryginalnego rozumienia cnót Maryi przez Jana Pawła II, a podrozdział czwarty omawia znaczenie pobożności maryjnej na treść wypowiedzi Jana Pawła II. Papież opublikował konkretne dokumenty, które odegrały kluczową rolę w wyjaśnieniu cnót Maryi i potrzeby ich naśladowania. Ważniejsze dokumenty to: *Redemptoris Mater*, O Najświętszej Maryi Pannie w życiu Kościoła pielgrzymującego (1987), *Mulieris Dignitatem*: O godności i powołaniu kobiet w roku maryjnym (1988), *Redemptoris Custos*: O osobowej misji św. Józefa w życiu Chrystusa i Kościoła (1989), *Dokumenty Magisterium*: Wytyczne i propozycje obchodów Roku Maryjnego 1987-1988 (1987), List do kapłanów na Wielki Czwartek 1988: Maryja w życiu kapłanów (25 marca 1988), *Maryja Dziewica w formacji intelektualnej i duchowej* (1988), *Przemówienie do zakonnic w Turynie* (1988). Wreszcie podrozdział piąty przedstawia Maryję jako wzór moralności w wystąpieniach Jana Pawła II podczas jego pielgrzymki do Afryki. W rozdziale tym podkreślono znaczenie specjalnej encykliki Jana Pawła II poświęconej Maryi, zatytułowanej (*Redemptoris Mater*), *Matka Odkupiciela*, *Błogosławiona Maryja Dziewica w życiu pielgrzymującego Kościoła*, opublikowanej 25 marca 1987 roku, dotyczącej roli Maryi w życiu Kościoła.

Rozdział trzeci rozprawy dotyczy Maryi jako wzoru cnót moralnych w ujęciu papieża Benedykta XVI. Rozdział ten, podobnie jak rozdział drugi, rozwinął kilka wątków poświęconych Najświętszej Maryi Pannie, ze szczególnym uwzględnieniem cnoty Maryi w zakresie wpływu na rozwój moralny wierzących. Podzielono go na pięć podrozdziałów. Podrozdział pierwszy przedstawia historię pobożności maryjnej Benedykta XVI, a podrozdział drugi przybliży jego rozumienie Maryi jako autorytetu moralnego. Specyfika cnót Maryi w myśli Benedykta XVI została odzwierciedlona w podrozdziale trzecim, natomiast wpływ cnót Maryi odzwierciedlony w jego wypowiedziach został uchwycony w podrozdziale czwartym. Papież Benedykt XVI omówił aspekty cnót Maryi w swoich różnych dokumentach, takich jak: *Caritas in veritate*: Do biskupów, kapłanów i diakonów, zakonników i zakonnic, wiernych świeckich i wszystkich ludzi dobrej woli, O integralnym rozwoju człowieka w miłości i prawdzie (2009), *Sacramentum Caritatis*, Do Biskupa, Duchowieństwa, Osób Konsekrowanych i wiernych świeckich o Eucharystii jako źródle i szczycie życia i misji Kościoła (2007), *Spe salvi*, Do biskupów, kapłanów i diakonów oraz zakonników i zakonnic oraz wszystkich wiernych świeckich o nadziei chrześcijańskiej (2007), *Deus Caritas Est*, O miłości chrześcijańskiej, Podróż apostolska do Austrii z okazji 850. rocznicy założenia Sanktuarium Mariazella (2005), *Nie zapomnij o Maryi*, Refleksja na temat uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (*Angelus*, 8 grudnia 2009), *Audjencia Generalna, Castel*

Gandolfo, (środa, 22 sierpnia 2012), Myśl Maryjna (grudzień 2007), Maryja: Kościół u Źródła (7 czerwca 2005), Cnoty (2010), Linia Żeńska w Biblii. Ratzingera Pogłębienie rozumienia przez Kościół Tradycji i Maryi (2020). Wywarły one ogromny wpływ i są znaczące w życiu ludzi i społeczeństwa, dlatego też Papież Benedykt XVI w odniesieniu do Cnót Maryi przekazuje m.in. Maryja jako wzór wiary, Maryja jako wzór świętości, Maryja jako odbicie pokory, Maryja jako wzór dobroci i czystości, Maryja jako wzór Miłości, Maryja jako symbol nadziei. Wreszcie w podrozdziale piątym omówiono rolę Maryi jako wzorze moralności w wypowiedziach Benedykta XVI podczas jego pielgrzymki do Afryki. Powyższe podrozdziały wyjaśniają zatem cechy pobożności maryjnej papieża Benedykta XVI.

Następny rozdział czwarty tej rozprawy traktuje o Maryi jako o wzorze cnót moralnych według papieża Franciszka. W tym rozdziale została przedstawiona historyczna narracja na temat nabożeństwa Franciszka do Maryi oraz o tym jak rozwijał on swoją pobożność maryjną, przede wszystkim jak konkretnie interpretował wybrane cnoty Maryi. Rozdział ten jest podzielony na pięć podrozdziałów. Podrozdział pierwszy dotyczy historii pobożności maryjnej papieża Franciszka. Zawiera relację od najmłodszych lat życia papieża Franciszka o tym, jak rozwijał on ducha pobożności maryjnej, aż do wyboru na papieża. Natomiast podrozdział drugi został poświęcony rozumieniu cnót Maryi w ujęciu papieża Franciszka. W badaniu zostały uwzględnione jego liczne pisma, nauki i homilie. Z kolei w podrozdziale trzecim tego rozdziału podkreślono specyfikę cnót Maryi w nauczaniu Franciszka. W tym podrozdziale przedstawiono różne dokumenty opublikowane przez papieża Franciszka i ich związek z pobożnością maryjną. Do takich dokumentów należy zaliczyć: *Lumen Fidei*, O świetle wiary (2013), *Evangelii Gaudium*, O radości Ewangelii (2013), *Laudo Si*, O trosce o wspólny dom (2015), *Amoris Laetitia*, O radości miłości (2016), *Gaudete Ex Exsultate*, O powołaniu do świętości w dzisiejszym świecie (2018) i *Fratelli Tuti*, O braterstwie i przyjaźni społecznej (2020). Późniejszy podrozdział czwarty koncentruje się na wpływie cnót Maryi odzwierciedlonych w wypowiedziach papieża Franciszka. Ostatni podrozdział tego rozdziału poświęcony został Maryi jako wzorowi moralności w wypowiedziach Franciszka podczas jego pielgrzymki do Afryki. Papież Franciszek, któremu udało się dotychczas odwiedzić siedem krajów afrykańskich, osobiście przyglądał się skomplikowanej sytuacji w Afryce, która naznaczona jest pewnymi wyzwaniem moralnymi, takimi jak: wojny, korupcja, zawirowania polityczne, bieda, czy degradacja środowiska. Dlatego też w tym podrozdziale zostały podkreślone wypowiedzi papieża odpowiadające na najbardziej palące problemy Afryki.

Ostatni rozdział tej rozprawy (rozdział piąty) zwraca uwagę zarówno na podobieństwa jak i różnice w nauczaniu papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka na temat moralnych aspektów Maryi.

Zatem niniejsza rozprawa wskazuje postać Najświętszej Maryi Panny jako wzoru przemiany moralnej. Należy podkreślić, że człowiek może się zmienić i stać się lepszym, jeśli otworzy się na przykład wzoru Maryi. Dokonuje się to poprzez identyfikację i ocenę cnót Maryi w oparciu o analizę Pisma Świętego, tradycji i nauczania Kościoła katolickiego, które znalazło odzwierciedlenie w świadomości papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Należy podkreślić, że analiza treści zawartych w nauczaniu papieży (Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka) wykazała, że Najświętsza Maryja Panna rzeczywiście jest dla wierzących wzorem etycznym, a naśladowanie jej cnót jest istotne w życiu codziennym, wpływając na przemiany moralne i duchowe. Zatem ujawnienie cnót Maryi jest pilną potrzebą poprawy moralnej jednostki i społeczeństwa.